

ZARZĄDZANIE OCHRONĄ PRZECIWOŻAROWĄ W MAŁEJ I ŚREDNIEJ FIRMIE

Marian KOPCZEWSKI, Bartłomiej PĄCZEK, Marek TOBOLSKI

Streszczenie: Sprawnie funkcjonujący system ochrony przeciwpożarowej w firmie, zakładzie pracy czy instytucji jest gwarancją prawidłowego wykonywania nałożonych obowiązków z zakresu ochrony przeciwpożarowej. Niezwykle istotną kwestią jest właściwe jego zorganizowanie. Warunkami koniecznymi dla prawidłowego zorganizowania systemu ochrony przeciwpożarowej w danej jednostce organizacyjnej są przede wszystkim, powszechność w zakresie stosowania obowiązujących przepisów, znajomość obowiązujących przepisów, właściwie sprawowany nadzór nad stosowaniem obowiązujących przepisów, nakazów oraz przyjętych zasad postępowania.

Niniejsza praca jest próbą określenia najważniejszych obowiązków jakie należą do właścicieli, użytkowników, bądź zarządzających w zakresie zapewnienia ochrony przed pożarami lub innymi miejscowymi zagrożeniami, ponieważ z uwagi na różnorodność działających zakładów, charakter ich działalności, rodzaje produkcji, technologie wykorzystywane w produkcji, wielkość, zagrożenie pożarowe itp. nie jest możliwe ustalenie modelowego wzorca ochrony przeciwpożarowej dla danego zakładu pracy.

Słowa kluczowe: ochrona przeciwpożarowa, bezpieczeństwo pożarowe, prewencja, pożar.

1. Obowiązki właściciela, zarządcy i użytkownika budynku

Pożary powstają przede wszystkim tam, gdzie ochrona przeciwpożarowa nie jest należycie zorganizowana i gdzie nie przestrzega się elementarnych zasad użytkowania budynku i otaczającego go terenu. Aby ochrona ta była skuteczna, konieczne jest określenie indywidualnej dla każdego budynku charakterystyki zagrożenia pożarowego, warunków ochrony ppoż. i zasad postępowania w razie powstania pożaru.

Najważniejszym aktem prawnym regulującym kwestie związane z ochroną przeciwpożarową jest ustawa o ochronie przeciwpożarowej. Stanowi ona, że ochrona ppoż. polega na realizacji przedsięwzięć mających na celu ochronę życia, zdrowia, mienia lub środowiska przed pożarem, klęską żywiołową lub innym miejscowym zagrożeniem.

Właściciel, zarządca lub użytkownik budynku, obiektu lub terenu zobowiązany jest w szczególności do:

- przestrzegania przeciwpożarowych wymagań techniczno - budowlanych, instalacyjnych i technologicznych, wyposażenia budynku i otaczającego go terenu w urządzenia przeciwpożarowe i gaśnice, zgodnie z zasadami określonymi w rozporządzeniu MSWiA,
- konserwacji i naprawy sprzętu i urządzeń przeciwpożarowych i gaśnic w sposób gwarantujący ich sprawne i niezawodne funkcjonowanie,
- zapewnienia osobom przebywającym w budynku i na otaczającym go terenie bezpieczeństwa i możliwości ewakuacji w razie pożaru,

- przygotowania budynku i otaczającego go terenu do prowadzenia akcji ratowniczej,
- zaznajomienia użytkowników budynku z przepisami ppoż.,
- ustalenia sposobów postępowania w razie powstania pożaru.

Ponieważ wiedza dotycząca tej dziedziny jest bardzo rozległa, czynności, obowiązki i nadzór z zakresu ochrony przeciwpożarowej mogą zostać powierzone firmie lub osobom posiadającym odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie.

Osoby wykonujące czynności z zakresu ochrony przeciwpożarowej, polegające na zapobieganiu powstawaniu i rozprzestrzenianiu się pożaru, niezatrudnione w jednostkach ochrony ppoż., powinny mieć wykształcenie wyższe i ukończone szkolenie specjalistów ochrony przeciwpożarowej albo wykształcenie wyższe na kierunku inżynieria bezpieczeństwa pożarowego, lub tytuł zawodowy inżyniera pożarnictwa, albo powinny uzyskać uznanie kwalifikacji do wykonywania zawodu inżyniera pożarnictwa.

Osoby wymienione powyżej wykonujące czynności wyłącznie w zakresie wynikającym z zapewnienia ochrony ppoż. obiektu budowlanego powinny mieć, co najmniej wykształcenie średnie i ukończone szkolenie inspektorów ochrony przeciwpożarowej lub tytuł zawodowy technika pożarnictwa.

2. Klasyfikacja pożarowa budynków

Przeciwpożarowe wymagania techniczno-budowlane dla budynków określone są w zależności od ich przeznaczenia, wysokości i ilości składowanych materiałów. W zależności od przeznaczenia budynki dzielą się na:

- zaliczane do kategorii zagrożenia ludzi,
- produkcyjno-magazynowe,
- inwentarskie.

Podstawową zasadą kwalifikacji jest główne przeznaczenie budynku (przebywanie ludzi czy też proces składowania i produkcji). Klasyfikacja dotyczy - co jest bardzo ważne - budynków oraz ich części stanowiących odrębne strefy pożarowe, określane jako ZL lub PM.

Budynki użyteczności publicznej i zamieszkania zbiorowego zalicza się do jednej lub więcej spośród kategorii zagrożenia ludzi (tabela 1).

Dla budynków, w których odbywa się składowanie, przetwarzanie i produkcja, oraz pomieszczeń garażowych obowiązuje klasyfikacja oparta na tzw. gęstości obciążenia ogniowego.

Strefy pożarowe garaży, hydroforni, kotłowni, węzłów ciepłowniczych, rozdzielni elektrycznych itp. podlegają tym samym wymaganiom bezpieczeństwa pożarowego, co strefy pożarowe PM. Strefy pożarowe mogą być też zaliczane do więcej niż jednej kategorii zagrożenia ludzi, gdy mają przeznaczenie „mieszane” (np. biurowe i zamieszkania zbiorowego) lub gdy przeznaczenie to zmienia się okresowo, w takim przypadku powinny one spełniać wymagania określone dla każdej z tych kategorii.

Tab. 1. Porównanie wcześniejszej i obecnej klasyfikacji budynków

Kategoria	W rozumieniu RMI z 12.04.2002 r. (dotyczy budynku lub jego części stanowiących odrębną strefę pożarową)
ZL I	zawierające pomieszczenia przeznaczone do jednoczesnego przebywania ponad 50 osób niebędących ich stałymi użytkownikami, a nieprzeznaczone przede wszystkim do użytku ludzi o ograniczonej zdolności poruszania się
ZL II	przeznaczone przede wszystkim do użytku ludzi o ograniczonej zdolności poruszania się, takie jak: szpitale, żłobki, przedszkola, domy dla osób starszych
ZL III	użyteczności publicznej, niezakwalifikowane do ZL I i ZL II
ZL IV	mieszkalne
ZL V	zamieszkania zbiorowego, niezakwalifikowane do ZL I i ZL II

2.1. Podział budynków na grupy wysokości

Wymagania w zakresie ochrony przeciwpożarowej ulegają zmianie w zależności od tego, z jak wysokim budynkiem mamy do czynienia (zarówno ZL, jak i PM). Wysokość mierzy się od poziomu terenu przy najniższym położonym wejściu do budynku lub jego części, znajdującym się na pierwszej kondygnacji nadziemnej budynku, do górnej powierzchni najwyżej położonego stropu, łącznie z grubością izolacji cieplnej i warstwy ją osłaniającej, bez uwzględniania wyniesionych ponad tę płaszczyznę maszynowni dźwigów i innych pomieszczeń technicznych, bądź do najwyżej położonego punktu stropodachu lub konstrukcji przykrycia budynku znajdującego się bezpośrednio nad pomieszczeniami przeznaczonymi na pobyt ludzi.

Istotną, wprowadzoną w 2009 r. zmianą jest nieuwzględnianie przy określaniu wysokości budynku wszelkiego rodzaju nadbudówek i pomieszczeń technicznych. Podział budynków na grupy wysokości przedstawiono w tabeli 2.

Tab. 2. Podział budynków na grupy wysokości

Klasyfikacja	Budynki	Budynki mieszkalne
niskie (N)	do 12 m nad poziomem terenu	do 4 kondygnacji nadziemnych włącznie
średnio wysokie (SW)	od 12 m do 25 m nad poziomem terenu	od 4 do 9 kondygnacji nadziemnych włącznie
wysokie (W)	od 25 m do 55 m nad poziomem terenu	od 9 do 18 kondygnacji nadziemnych włącznie
wysokościowe (WW)	powyżej 55 m nad poziomem terenu	

2.2. Ewakuacja

W razie powstania pożaru najważniejsze jest bezpieczne opuszczenie zagrożonego obszaru przez przebywających w nim ludzi. Z tego też powodu w każdym budynku muszą być zapewnione odpowiednie warunki ewakuacji, umożliwiające szybkie i bezpieczne opuszczenie strefy zagrożonej lub objętej pożarem. Warunki te muszą uwzględniać liczbę i poziom sprawności osób przebywających w budynku oraz jego konstrukcję i wymiary.

Właściciel lub zarządca budynku musi więc zadbać o techniczne środki zabezpieczenia przeciwpożarowego. Do jego obowiązków należy bowiem m.in.:

- zapewnienie dostatecznej liczby i szerokości wyjść ewakuacyjnych,
- zachowanie dopuszczalnej długości, szerokości i wysokości przejść oraz dojść ewakuacyjnych,
- zapewnienie bezpiecznych pożarowo obudowy i wydzieleni dróg ewakuacyjnych i pomieszczeń,
- zabezpieczenie przed zadymieniem wymienionych w przepisach techniczno-budowlanych dróg ewakuacyjnych, w tym zastosowanie urządzeń i innych rozwiązań zapobiegających zadymieniu i usuwających dym,
- zapewnienie oświetlenia awaryjnego (bezpieczeństwa i ewakuacyjnego) oraz przeszkodowego w obiektach, w których jest ono niezbędne do ewakuacji ludzi,
- umożliwienie przekazywania sygnałów ostrzegawczych i komunikatów głosowych poprzez dźwiękowy system ostrzegawczy w budynkach, dla których jest on wymagany.

2.3. Budynki zagrażające życiu ludzi

Obowiązkiem właściciela budynku jest zapewnienie właściwych dla niego warunków ochrony przeciwpożarowej. Odpowiedzialność za ich zapewnienie może być - w całości lub części - przejęta przez zarządcę budynku, odpowiednio do zakresu powierzonych mu zadań i obowiązków.

Budynki projektowane i budowane w różnych okresach obowiązywania przepisów prawa często nie spełniają obecnie obowiązujących standardów. Dotyczy to także budynków, które były przebudowywane, rozbudowywane lub nadbudowywane, albo też został zmieniony sposób ich użytkowania. Istnieje wówczas konieczność dostosowania warunków technicznego zabezpieczenia przeciwpożarowego do obowiązujących przepisów.

Konieczność dostosowania, a właściwie wyeliminowania pewnych czynników ma pośrednio miejsce, gdy panujące w budynku warunki techniczne powodują, że zagraża on życiu osób w nim przebywających. Dzieje się tak, kiedy w budynku występują:

- szerokości przejścia, dojścia lub wyjścia ewakuacyjnego, albo biegu względnie spocznika klatki schodowej służącej ewakuacji mniejsze o ponad jedną trzecią od określonej w przepisach techniczno-budowlanych,
- długości przejścia lub dojścia ewakuacyjnego większe o ponad 100% od określonej w przepisach,
- w pomieszczeniu strefy pożarowej zakwalifikowanej do kategorii zagrożenia ludzi ZL I lub ZL II albo na drodze ewakuacyjnej:

- okładziny sufitu lub sufitu podwieszonoego z materiału łatwo zapalnego lub kapiącego pod wpływem ognia, względnie wykładziny podłogowej z materiału łatwo zapalnego,
- okładziny ściennie wykonane z materiału łatwo zapalnego na drodze ewakuacyjnej, jeżeli nie zapewniono dwóch kierunków ewakuacji;
- niewydzielenie odpowiedniej ewakuacyjnej klatki schodowej budynku wysokiego innego niż mieszkalny lub wysokościowego,
- niezabezpieczenie przed zadymieniem dróg ewakuacyjnych,
- brak wymaganego oświetlenia awaryjnego w strefie pożarowej zakwalifikowanej do kategorii zagrożenia ludzi ZL I, II lub V albo na drodze ewakuacyjnej prowadzącej z tej strefy na zewnątrz budynku.

W razie stwierdzenia występowania wymienionych powyżej sytuacji należy podjąć działania zmierzające do ich usunięcia, o ile to możliwe, zgodnie z przepisami techniczno-budowlanymi. Nie zawsze jednak w istniejących budynkach możliwe jest wprowadzenie zmian, które spełniałyby obecne wymagania techniczno-budowlane. Na przykład klatka schodowa jest bardzo wąska i nie da się jej poszerzyć, czy też układ pomieszczeń nie pozwala na skrócenie za długich dróg ewakuacyjnych itp.

Należy wówczas wystąpić o pozwolenie na zastosowanie innych rozwiązań, „rekompensujących” niemożliwe do usunięcia warunki budowlane. Pozwolenie na takie odstępstwo wydaje Komendant Wojewódzki PSP na podstawie ekspertyzy, opracowanej przez jednostkę badawczo-rozwojową albo rzeczoznawcę budowlanego i do spraw zabezpieczeń przeciwpożarowych.

3. Instrukcja bezpieczeństwa pożarowego

Na właścicielach lub zarządcach budynków spoczywa również obowiązek przygotowania dokumentacji związanej z ochroną przeciwpożarową. Najważniejszym dokumentem jest „Instrukcja bezpieczeństwa pożarowego”, zawierająca zasady działań zapobiegających wybuchowi pożaru, a w razie jego pojawienia się - ułatwiająca działania ratownicze.

Konieczność opracowania takiego dokumentu wynika z § 6 rozporządzenia MSWiA. Instrukcje bezpieczeństwa pożarowego opracowują właściciele, zarządcy lub użytkownicy obiektów bądź ich części stanowiących odrębne strefy pożarowe.

Obowiązek opracowania instrukcji bezpieczeństwa pożarowego ciąży na wyżej wymienionych osobach.

Dlatego też właściciele, zarządcy lub użytkownicy obiektów bądź ich części stanowiących odrębne strefy pożarowe, przeznaczonych do wykonywania funkcji użyteczności publicznej, zamieszkania zbiorowego, produkcyjnych, magazynowych oraz inwentarskich, zapewniają i wdrażają instrukcję bezpieczeństwa pożarowego, zawierającą:

- 1) warunki ochrony przeciwpożarowej, wynikające z przeznaczenia, sposobu użytkowania, prowadzonego procesu technologicznego, magazynowania (składowania) i warunków technicznych obiektu, w tym zagrożenia wybuchem;
- 2) określenie wyposażenia w wymagane urządzenia przeciwpożarowe i gaśnice oraz sposoby poddawania ich przeglądowi technicznemu i czynnościom konserwacyjnym;
- 3) sposoby postępowania na wypadek pożaru i innego zagrożenia;
- 4) sposoby zabezpieczenia prac niebezpiecznych pod względem pożarowym, jeżeli takie prace są przewidywane;

- 5) warunki i organizację ewakuacji ludzi oraz praktyczne sposoby ich sprawdzania;
- 6) sposoby zapoznania użytkowników obiektu, w tym zatrudnionych pracowników, z przepisami przeciwpożarowymi oraz treścią przedmiotowej instrukcji;
- 7) zadania i obowiązki w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla osób będących ich stałymi użytkownikami;
- 8) plany obiektów, obejmujące także ich usytuowanie, oraz terenu przyległego, z uwzględnieniem graficznych danych dotyczących w szczególności:
  - a) powierzchni, wysokości i liczby kondygnacji budynku,
  - b) odległości od obiektów sąsiadujących,
  - c) parametrów pożarowych występujących substancji palnych,
  - d) występującej gęstości obciążenia ogniowego w strefie pożarowej lub w strefach pożarowych,
  - e) kategorii zagrożenia ludzi, przewidywanej liczby osób na każdej kondygnacji i w poszczególnych pomieszczeniach,
  - f) lokalizacji pomieszczeń i przestrzeni zewnętrznych zaklasyfikowanych jako strefy zagrożenia wybuchem,
  - g) podziału obiektu na strefy pożarowe,
  - h) warunków ewakuacji, ze wskazaniem kierunków i wyjść ewakuacyjnych,
  - i) miejsc usytuowania urządzeń przeciwpożarowych i gaśnic, kurków głównych instalacji gazowej, materiałów niebezpiecznych pożarowo oraz miejsc usytuowania elementów sterujących urządzeniami przeciwpożarowymi,
  - j) wskazania dojeżdżalnic dla ekip ratowniczych,
  - k) hydrantów zewnętrznych oraz innych źródeł wody do celów przeciwpożarowych,
  - l) dróg pożarowych i innych dróg dojazdowych, z zaznaczeniem wjazdów na teren ogrodzony;
- 9) wskazanie osób lub podmiotów opracowujących instrukcję.

Instrukcja bezpieczeństwa pożarowego dostosowana winna być do specyfiki obiektu i/lub prowadzonych procesów technologicznych w przedsiębiorstwie, firmie lub instytucji.

Poprawne wykonanie nie jest możliwe bez przeprowadzenia wizytacji obiektu. Nakład pracy niezbędny do prawidłowego opracowania dokumentu zależy od stopnia skomplikowania budowy obiektu i/lub złożoności procesów technologicznych (sposobu użytkowania). Profesjonalnie wykonana i wdrożona instrukcja bezpieczeństwa pożarowego obniża ryzyko powstania pożaru, zwiększa bezpieczeństwo użytkowników obiektu, korzystnie wpływa na możliwość negocjowania niższej składki ubezpieczeniowej, ułatwia proces administrowania obiektem, zapewnia komfort właścicielowi lub zarządcy w aspekcie wywiązywania się z obowiązków prawnych.

Warunki ochrony przeciwpożarowej oraz plany, o których mowa winny być przekazywane do właściwego miejscowo komendanta powiatowego (miejskiego) Państwowej Straży Pożarnej w celu ich wykorzystania na potrzeby planowania, organizacji i prowadzenia działań ratowniczych. Sposób przechowywania dokumentów powinien zapewnić możliwość ich natychmiastowego wykorzystania na potrzeby prowadzenia działań ratowniczych. Komendant powiatowy (miejski) Państwowej Straży Pożarnej może zwolnić właściciela, zarządcę lub użytkownika obiektu z przekazania wymienionych dokumentów oraz żądać ich uzupełnienia w uzasadnionych przypadkach. Dokumenty te mogą być przekazywane w formie elektronicznej.

Instrukcja bezpieczeństwa pożarowego może stanowić w obiektach produkcyjnych, magazynowych i inwentarskich część instrukcji technologiczno-ruchowej, a w obiektach

znajdujących się na terenach zamkniętych, służących obronności państwa oraz obiektach zlokalizowanych na terenach zakładów karnych i aresztów śledczych część planu ochrony lub działań ratowniczych.

Powinna być ona również poddawana okresowej aktualizacji, co najmniej raz na 2 lata, a także po takich zmianach sposobu użytkowania obiektu lub procesu technologicznego, które wpływają na zmianę warunków ochrony przeciwpożarowej.

Instrukcja bezpieczeństwa pożarowego nie jest wymagana dla obiektów lub ich części, jeżeli nie występuje w nich strefa zagrożenia wybuchem, a ponadto:

- 1) kubatura brutto budynku lub jego części stanowiącej odrębną strefę pożarową nie przekracza 1 000 m³, z zastrzeżeniem pkt 2;
- 2) kubatura brutto budynku inwentarskiego nie przekracza 1 500 m³;
- 3) powierzchnia strefy pożarowej obiektu innego niż budynek nie przekracza 1 000 m².

Instrukcja bezpieczeństwa pożarowego powinna się znajdować w miejscach dostępnych dla ekip ratowniczych.

Instrukcja jest wymagana, gdy kubatura brutto budynku lub jego części stanowiącej odrębną strefę pożarową nie przekracza 1000 m³ i gdy powierzchnia strefy pożarowej obiektu innego niż budynek nie przekracza 1000 m². Do tego dokumentu należy dołączyć plany budynku z zaznaczonym rozmieszczeniem dróg ewakuacyjnych, sprzętu gaśniczego i urządzeń przeciwpożarowych.. Ułatwi to bowiem ewakuację w razie powstania pożaru i uczytelni jej zasady.

Przygotowaniem „Instrukcji bezpieczeństwa pożarowego” powinny się zająć osoby mające odpowiednie kwalifikacje, gdyż jej prawidłowe opracowanie wymaga fachowej wiedzy z zakresu ochrony przeciwpożarowej.

4. Podręczny sprzęt gaśniczy, dobór i przeznaczenie

Podręczny sprzęt gaśniczy to przenośny sprzęt uruchamiany ręcznie, służący do gaszenia pożarów w zarodku. Przy doborze i rozmieszczeniu podręcznego sprzętu gaśniczego w obiektach należy uwzględnić rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. z dnia 22 czerwca 2010 r.). W szczególności należy uwzględnić następujące zasady:

- obiekty muszą być wyposażone w gaśnice, spełniające wymagania Polskich Norm dotyczących gaśnic,
- rodzaj gaśnic powinien być dostosowany do gaszenia tych grup pożarów, które mogą wystąpić w obiekcie:
  - A materiałów stałych, zwykle pochodzenia organicznego, których normalne spalanie zachodzi z tworzeniem żarzących się węgli;
  - B cieczy i materiałów stałych topiących się;
  - C gazów;
  - D metali;
  - F tłuszczów i olejów w urządzeniach kuchennych,
- jedna jednostka masy środka gaśniczego 2 kg (lub 3 dm³) zawartego w gaśnicach przypada, z wyjątkiem przypadków określonych w przepisach szczególnych:
  - 1) na każde 100 m² powierzchni strefy pożarowej w budynku, niechronionej stałym urządzeniem gaśniczym:

- a) zakwalifikowanej do kategorii zagrożenia ludzi ZL I, ZL II, ZL III lub ZL V,
  - b) produkcyjnej i magazynowej o gęstości obciążenia ogniowego ponad 500 MJ/m²,
  - c) zawierającej pomieszczenie zagrożone wybuchem;
- 2) na każde 300 m² powierzchni strefy pożarowej niewymienionej w pkt 1, z wyjątkiem zakwalifikowanej do kategorii zagrożenia ludzi ZL IV.
- wyposażenie w gaśnice magazynów, w których są składowane butle z gazem płynnym, oraz stacji paliw płynnych określa rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 21 listopada 2005 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać bazy i stacje paliw płynnych, rurociągi przesyłowe dalekosiężne służące do transportu ropy naftowej i produktów naftowych i ich usytuowanie,
  - miejsce omlotów, niezależnie od wymaganych gaśnic, musi być wyposażone w pojemnik z wodą o objętości co najmniej 200 dm³, przygotowany do wykorzystania w celach gaśniczych z użyciem wiadra lub w inny równorzędny sposób.

Gaśnice w obiektach muszą być rozmieszczone:

- 1) w miejscach łatwo dostępnych i widocznych, w szczególności:
  - a) przy wejściach do budynków,
  - b) na klatkach schodowych,
  - c) na korytarzach,
  - d) przy wyjściach z pomieszczeń na zewnątrz;
- 2) w miejscach nienarażonych na uszkodzenia mechaniczne oraz działanie źródeł ciepła (piece, grzejniki);
- 3) w obiektach wielokondygnacyjnych - w tych samych miejscach na każdej kondygnacji, jeżeli pozwalają na to istniejące warunki.

Przy rozmieszczaniu gaśnic muszą być spełnione następujące warunki:

- 1) odległość z każdego miejsca w obiekcie, w którym może przebywać człowiek, do najbliższej gaśnicy nie powinna być większa niż 30 m;
- 2) do gaśnic powinien być zapewniony dostęp o szerokości co najmniej 1 m.

5. Odpowiedzialność za organizację ochrony przeciwpożarowej w firmie

Pracodawca ma obowiązek wyznaczenia osoby odpowiedzialnej za sprawy ppoż. W zakładach pracy. Obowiązek taki wprowadziła ustawa z 21 listopada 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy (Dz.U. nr 223, poz. 1460), obowiązująca od 18.01.2009 r., z późniejszą zmianą ograniczającą wymagania, co do kwalifikacji zawodowych takiej osoby. Usunięto wymóg ukończenia przez tę osobę kursu inspektora ochrony przeciwpożarowej (zrezygnowano z powiazania kodeksu pracy i ustawy o ochronie przeciwpożarowej). Na dzień dzisiejszy wystarczy, że wyznaczony pracownik ukończy szkolenie w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy. W ramowych programach tych szkoleń zostały uwzględnione zagadnienia ochrony przeciwpożarowej.

Należy pamiętać o podaniu wszystkim pracownikom następujących danych tych osób: imię i nazwisko, stanowisko, telefon czy e-mail.

Przepisy wprowadzają obowiązek wyznaczenia takich osób w liczbie adekwatnej do wielkości i potrzeb zakładu pracy - nie precyzując jednak ich liczby.

Wydaje się jednak, że firmy działające w różnych lokalizacjach powinny wyznaczyć w każdej z nich taką osobę. Jeżeli firma jest rozległa, to warto zastanowić się nad wyznaczeniem takich pracowników w poszczególnych działach, czy też sekcjach firmy. Chodzi przecież o to, aby prowadzić sensowną profilaktykę pożarową i sprawną ewakuację na wypadek pożaru.

Osoba wyznaczona do zwalczania pożarów i ewakuacji pracowników, posiadająca jedynie teoretyczne (na ogół marginalnie traktowane) szkolenie w ramach szkolenia bhp może mieć poważne problemy z wykonaniem swojej funkcji w sytuacji rzeczywistego zagrożenia (warto, żeby każdy wyobraził sobie odpowiedzialność za ewakuację ludzi, nie mając do tego żadnego przygotowania praktycznego).

Ważne jest zatem, aby przeprowadzić praktyczne szkolenia w zakresie prowadzenia ewakuacji, wykorzystania podręcznego sprzętu gaśniczego i powiadamiania straży pożarnej - przynajmniej dla tych, wyznaczonych osób. Szkolenia te, powinny być powiawiane minimum co 2 lata a ewakuację próbną powinni ćwiczyć praktycznie wszyscy pracownicy, także nie rzadziej, niż raz na 2 lata. Praktyczne przykłady powinny być opracowane w postaci graficznej lub demonstrowane w naturze w czasie szkoleń bhp lub szkoleń ppoż. dla pracowników.

Należy również pamiętać, że instrukcje bezpieczeństwa pożarowego (część firm ma obowiązek je opracowywać dla zajmowanych obiektów) powinny być podane do wiadomości pracownikom i weryfikowane raz na 2 lata - samo podpisanie listy pod instrukcją nie oznacza, że pracownik będzie umiał zachować się w czasie pożaru. Warto przeprowadzić praktyczne ćwiczenia ewakuacji.

6. Szkolenia pracowników w zakresie ochrony przeciwpożarowej

Obowiązek szkolenia pracowników w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy w tym z zakresu ochrony przeciwpożarowej, określa rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. (Dz. U. 2004 nr 180, poz. 1860 z późn. zm.). Za działalność szkoleniową w tym zakresie odpowiedzialni są pracodawcy.

Obowiązkiem pracodawcy jest zapewnienie pracownikowi odbycie, odpowiedniego do rodzaju wykonywanej pracy, szkolenia, w tym przekazanie mu informacji i instrukcji dotyczących zajmowanego stanowiska pracy lub wykonywanej pracy. Szkolenie może być organizowane i prowadzone przez pracodawców lub, na ich zlecenie, przez jednostki organizacyjne uprawnione do prowadzenia szkoleniowej w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy na podstawie przepisów o systemie oświaty.

Szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy prowadzone są jako:

- szkolenie wstępne,
- szkolenie okresowe.

Szkolenie wstępne jest przeprowadzane w formie instruktażu według programów opracowanych dla poszczególnych grup stanowisk i obejmuje:

- szkolenie wstępne ogólne (instruktaż ogólny) – dla wszystkich nowo zatrudnionych pracowników, studentów odbywających u pracodawcy praktykę studencką oraz uczniów szkół zawodowych zatrudnionych w celu praktycznej nauki zawodu. Instruktaż ogólny prowadzi pracownik służby bhp lub osoba wykonująca u pracodawcy zadania tej służby albo pracownik wyznaczony przez pracodawcę posiadający zasób wiedzy i umiejętności zapewniające właściwą realizację programu instruktażu,

- szkolenie wstępne na stanowisku pracy (instruktaż stanowiskowy) przeprowadza się przed dopuszczeniem do wykonywania pracy na określonym stanowisku. Instruktaż stanowiskowy przeprowadza wyznaczona przez pracodawcę osoba kierująca pracownikami lub pracodawca, jeżeli osoby te posiadają odpowiednie kwalifikacje i doświadczenia zawodowe oraz są przeszkolone w zakresie metod prowadzenia instruktażu stanowiskowego.

Szkolenie okresowe odbywają:

- osoby będące pracodawcami oraz inne osoby kierujące pracownikami, w szczególności kierownicy, mistrzowie i brygadziści,
- pracownicy zatrudnieni na stanowiskach robotniczych,
- pracownicy inżynieryjno-techniczni,
- pracownicy służby bhp i inne osoby wykonujące zadania tej służby,
- pracownicy administracyjno-biurowi i inni niewymienieni w pkt. 1-4, których charakter pracy wiąże się z narażeniem na czynniki szkodliwe dla zdrowia, uciążliwe lub niebezpieczne albo z odpowiedzialnością w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy.

Szkolenie okresowe pracowników zatrudnionych na stanowiskach robotniczych przeprowadza się w formie instruktażu, nie rzadziej niż raz na 3 lata, a na stanowiskach robotniczych, na których występują szczególnie duże zagrożenia dla bezpieczeństwa lub zdrowia pracowników, nie rzadziej niż raz w roku. Minister Pracy i Polityki Socjalnej ustalił ramowe programy szkolenia wstępnego i okresowego dla wszystkich grup podlegających obowiązkowi szkolenia.

Organizatorzy szkoleń zapewniają:

- programy poszczególnych rodzajów szkolenia opracowane dla określonych grup stanowisk;
- programy szkolenia instruktorów w zakresie metod prowadzenia instruktażu – w przypadku prowadzenia takiego szkolenia;
- wykładowców i instruktorów posiadających zasób wiedzy, doświadczenie zawodowe i przygotowanie dydaktyczne zapewniające właściwą realizację programów szkolenia;
- odpowiednie warunki lokalowe do prowadzenia działalności szkoleniowej;
- wyposażenie dydaktyczne niezbędne do właściwej realizacji programów szkolenia;
- właściwy przebieg szkolenia oraz prowadzenie dokumentacji w postaci programów szkolenia, dzienników zajęć, protokołów przebiegu egzaminów i rejestru wydanych zaświadczeń (zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 12.10.1993 r. – Dz. U. 1993 nr 103, poz. 472).

7. Obowiązki osób zajmujących się sprawami ochrony przeciwpożarowej w firmie

Każda firma zatrudniająca pracowników musi im zapewnić bezpieczeństwo BHP i pożarowe. Dlatego też powinna przeszkolić jednego ze swoich pracowników lub zatrudnić do tego specjalistę z wymaganymi uprawnieniami.

Specjalista od ochrony przeciwpożarowej w firmie powinien znać [8, str. 132]:

- organizację ochrony przeciwpożarowej,

- obowiązki osób fizycznych, prawnych, organizacji lub instytucji w zakresie zapobiegania pożarom, klęskom żywiołowym i innym miejscowym zagrożeniom,
  - podstawowe zasady zabezpieczania p.poż. urządzeń i instalacji, budynków, obiektów i terenów,
  - zasady ewakuacji ludzi i mienia,
  - przyczyny powstawania, rozprzestrzeniania się oraz ogólne zasady gaszenia pożarów,
  - środki gaśnicze: rodzaje, właściwości i możliwości zastosowania,
  - materiały i konstrukcje budowlane: ich zachowanie się podczas pożaru,
  - urządzenia p.poż i gaśnice: zastosowanie w obiektach budowlanych, zasady konserwacji i przeglądów,
  - zasady przeprowadzania kontroli spełniania wymagań ochrony p.poż.
- oraz umieć:
- organizować i prowadzić szkolenia p.poż. dla pracowników,
  - prowadzić dokumentację przeciwpożarową,
  - dobierać i rozmieszczać znaki bezpieczeństwa oraz gaśnice,
  - oceniać zagrożenie pożarowe na podstawie zachowania się materiałów w środowisku pożarowym,
  - przygotować i prowadzić ewakuację,
  - przygotować budynek, obiekt budowlany i teren do klęski żywiołowej i innego miejscowego zagrożenia.

8. Wnioski

Najważniejszym aktem prawnym regulującym kwestie związane z ochroną przeciwpożarową w przedsiębiorstwie jest ustawa o ochronie przeciwpożarowej. Stanowi ona, że ochrona ppoż. polega na realizacji przedsięwzięć mających na celu ochronę życia, zdrowia, mienia lub środowiska przed pożarem, klęską żywiołową lub innym miejscowym zagrożeniem. Ponieważ wiedza dotycząca tej dziedziny jest bardzo rozległa, czynności, obowiązki i nadzór z zakresu ochrony przeciwpożarowej mogą zostać powierzone firmie zewnętrznej lub osobom posiadającym odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie zawodowe.

Literatura

1. Abramowicz M., Adamski R.G., Bezpieczeństwo pożarowe budynków, cz. I, Szkoła Główna Służby Pożarniczej, Warszawa, 2002.
2. Cholerzyński W., Elementy bezpieczeństwa pożarowego budynków dla słuchaczy kursów kwalifikacyjnych szeregowych i podoficerów PSP, Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej, Fundacja Edukacja dla Bezpieczeństwa, Warszawa, 2005.
3. Cieślak H., Instrukcja bezpieczeństwa pożarowego. Zasady sporządzania i przykłady, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Warszawa, 2009.
4. Fiszer K., Markiewicz D., Ochrona przed pożarami i innymi zagrożeniami, Forum, 2003 (poradnik z kwartalną aktualizacją), Warszawa, 2003.
5. Fiszer K., Hetmann A., Markiewicz D., Bezpieczny budynek, Forum, Warszawa, 2006.
6. Klemma P., Budownictwo ogólne. Fizyka budowli, t. 2, Arkady, Warszawa, 2005.
7. Kucnerowicz-Polak B., Zagrożenia pożarowe i wybuchowe, Centralny Instytut Ochrony Pracy, Warszawa, 2001.

8. Laurowski T., Vademecum ochrony przeciwpożarowej, KaBe, Krosno, 2010.
9. Materiały konferencyjne, Ocena zagrożenia wybuchem oraz analiza źródeł zapłonu w obiektach produkcyjnych i magazynowych, CS PSP, Częstochowa, 2007.
10. Podawca K., Technologia. Zarys budownictwa ogólnego, Wydawnictwa Szkole i Pedagogiczne, Warszawa, 2003.
11. Rączkowski B., BHP w praktyce, ODDK Gdańsk, 2008.

Akty prawne i rozporządzenia

1. Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U nr 81, poz. 351, ze zm.).
2. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 lipca 2009 r. w sprawie przeciwpożarowego zaopatrzenia w wodę oraz dróg pożarowych (Dz. U nr 124, poz. 1030).
3. Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. 2004 nr 180, poz. 1860),
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 12 października 1993 r. w sprawie zasad i warunków podnoszenia kwalifikacji zawodowych i wykształcenia ogólnego dorosłych (Dz. U. 1993 nr 103, poz. 472),
5. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. nr 75, poz. 690, ze zm.).
6. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. z dnia 22 czerwca 2010 r.).
7. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 lipca 2009 r. w sprawie przeciwpożarowego zaopatrzenia w wodę oraz dróg pożarowych (Dz. U. nr 124, poz. 1030).

Polskie Normy

1. PN-92/N-01256/01 Znaki bezpieczeństwa. Ochrona przeciwpożarowa.
2. PN-92/N-01256/02 Znaki bezpieczeństwa. Ewakuacja.
3. PN-92/N-01256/04 Znaki bezpieczeństwa. Techniczne środki przeciwpożarowe.

Dr hab. inż. Marian KOPCZEWSKI
 Dr Bartłomiej PĄCZEK
 Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich
 Akademia Marynarki Wojennej
 81-103 Gdynia, ul. Śmidowicza 69
 tel./fax: (58) 626 26 27
 e-mail: b.paczek@amw.gdynia.pl

Mgr inż. Marek TOBOLSKI
 Delegatura Wojskowej Ochrony Przeciwpożarowej w Gdyni
 ul. Jana z Kolna 8A, 81-301 Gdynia
 tel./fax.: (0-58) 6266178
 e-mail: marektobolski@tlen.pl